

OHOI

Osaamista vuorohoitoon

(ESR 2015-2016)

Vuorohoidon raamit

Kaisu Peltoperä, Tuula Dahlblom, Leena Turja, Anna Rönkä, Kaija Collin, Timo Hintikka & Ulla Teppo

VUOROHOIDON RAAMIT

Kaisu Peltoperä, Tuula Dahlblom, Leena Turja, Anna Rönkä, Kaija Collin, Timo Hintikka & Ulla Teppo

Keski-Suomen alueen varhaiskasvatuspalveluiden vuorohoidon raamit rakentuivat osana varhaiskasvatuksen esimiesten neuvottelupäiviä kolmiosaisena prosessina Jyväskylässä syksyn 2015 ja syksyn 2016 välillä. Neuvottelupäivät toteutettiin yhdessä Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen kanssa osana OHOI-osaamista vuorohoitoon –hanketta.

Kuntien tulee laatia Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2016) pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat, jotka ovat velvoittavat ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Raamit onkin tarkoitettu työvälineeksi kuntiin varhaiskasvatuksen laadun kehittämiseksi ja vuorohoitoon liittyvien erityispiirteiden huomioimiseksi. Raamien keskiössä on lapsen etu ja oikeus monipuoliseen ja laadukkaaseen varhaiskasvatukseen. Yhteistyö huoltajien kanssa nousee keskeiseksi tekijäksi suunniteltaessa lapsen varhaiskasvatusta vuorohoidossa. Onkin tärkeää, että vanhempien saatavilla on riittävästi tietoa vuorohoidosta esim. kunnan verkkosivuilla. Vuorohoito eroaa myös työpaikkana päiväaikaan toteutettavasta varhaiskasvatuksesta, mikä on myös huomioitu raamitekstissä.

Sisällys

1. Kuntatasolla yleisesti tiedotettavat asiat	2
2. Huoltajien ja työntekijöiden välinen kasvatusyhteistyö.....	3
2.1 Palvelusopimus	3
2.2 Hoito- /esiopetuspaikassa aloittaminen.....	4
2.3 Hoitoajoista ilmoittaminen.....	5
2.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	5
2.5 Tiedonkulku	6
3. Varhaiskasvatuksen toteuttaminen.....	7
3.1 Arjen sujuminen.....	7
3.2 Fyysiset oppimisympäristöt	9
3.3 Pedagogiikan suunnittelu ja toteuttaminen	9
3.4 Jatkuvuuden rakentaminen.....	10
3.5 Lapsen kuuleminen, osallisuus ja yhteenkuuluvuuden tunne	10
3.6 Lapselle tarjottava yksilöllinen tuki	11
3.7 Esiopetus	12
4. Työntekijänä vuorohoidossa	12
4.1 Vuorohoidossa työskentelyn erityispiirteitä.....	12
4.1 Työaikojen suunnittelu ja toteuttaminen.....	13
4.3 Työhyvinvointi.....	13

1. KUNTATASOLLA YLEISESTI TIEDOTETTAVAT ASIAT

Tieto varhaiskasvatuspalveluista ja vuorohoidosta tulee olla näkyvillä huoltajille esim. kunnan verkkosivuilla, jotta huoltajat voivat pohtia erilaisia ratkaisuja lasten varhaiskasvatuksen järjestämiseksi jo ennen hoidontarpeen alkua. Tämän alaluvun tarkoituksena on tuoda esiin niitä erityispiirteitä, joita tulee huomioida, kun varhaiskasvatusta järjestetään laajennetuin aukioloajoin tai ympärivuorokautisesti. Hyvin järjestetyt varhaiskasvatuspalvelut ovat merkittävä kunnallispoliittinen asia ja ne tukevat perheen ja työn yhteensovittamista ja lapsen hyvinvointia 24/7-yhteiskunnassa.

Lasten päivähoito on pyrittävä järjestämään siten, että se tarjoaa lapsen hoidolle ja kasvatukselle sopivan hoitopaikan ja jatkuvan hoidon sinä vuorokauden aikana, jona sitä tarvitaan. (Varhaiskasvatuslaki, 2 §) Näissä raameissa vuorohoidolla tarkoitetaan varhaiskasvatuspalvelua, jota tarjotaan aamuisin ennen klo 6.00, iltaisin klo 18.00 jälkeen sekä öisin, viikonloppuisin ja arkipyhinä. Perheellä ei ole subjektiivista oikeutta vuorohoitoon, vaan sitä tarjotaan perheelle lapsen kanssa samassa taloudessa asuvien huoltajien, yksinhuoltajan tai erillään asuvien yhteishuoltajien ansiotyöhön tai opintoihin liittyvään vuorohoidon tarpeeseen. Lapsen hoito- ja esiopetuspaikan valinnassa tulee ottaa huomioon lapsen etu ja oikeus mm. mahdollisimman pysyviin kasvatus- ja vertaissuhteisiin (Varhaiskasvatuslaki 2 a §).

Vuorohoitoon liittyy joitakin piirteitä, jotka on otettava huomioon palvelua järjestettäessä. Piirteet ovat seurausta huoltajien epätyypillisistä työajoista, jotka vaikuttavat lasten hoitoaikoihin ja siten varhaiskasvatuksen toteuttamiseen vuorohoidossa. Vaikutukset voivat näkyä yksilöllisesti ja vaihtelevasti sekä lasten arjessa ja hyvinvoinnissa (mm. lapsen vireystilassa) että vuorohoidon työntekijöiden toimenkuvassa ja työhyvinvoinnissa.

Näitä piirteitä, jotka voivat näyttäytyä vuorohoidossa eri tavoin, ovat aikataulujen

- erirytmisyys
- epäsäännöllisyys
- ennakoimattomuus

Näiden piirteiden huomioiminen toimii pohjana laadukkaana palvelun järjestämiselle ja toiminnan suunnittelulle ja toteuttamiselle. Kun lapsen yksilölliset hoitoajat tiedetään, hänelle voidaan tarjota laadukasta varhaiskasvatusta silloin, kun se hänen rytmeihinsä parhaiten sopii. Lisäksi niillä lapsilla, joiden huoltajien työajat vaihtelevat paljon ja joilla työvuorot voivat muuttua lyhyellä varoitusajalla, pyritään arjen ennakoimattomuus ja rytmien epäsäännöllisyys huomioimaan varhaiskasvatuksen toteuttamisessa.

Kunnissa linjattavia vuorohoidon kysymyksiä

- a) Mikäli kunnissa järjestetään vuorohoitoa, sen käytännön toteutus on tärkeää kuvata paikallistason varhaiskasvatussuunnitelmissa.
- b) Perustiedot kunnassa tarjottavista varhaiskasvatustalvistä ja siihen liittyvästä vuorohoidosta on oltava näkyvillä asiakkaille esim. kunnan verkkosivuilla.
- c) Lasten hoitoaikojen ilmoittamisesta ja perumisesta tulee olla selkeät ohjeistukset. Vuorohoidon järjestämisen kannalta on erittäin tärkeää, että huoltajat ilmoittavat lasten hoitoajat ajoissa, jotta työntekijäresurssit saadaan suunnattua siihen ajankohtaan, jolloin lapsia on paikalla. Yksikön aukiolo aika määrittyy huoltajien ennalta ilmoitettujen lasten hoitoaikojen mukaan. Ympäri vuorokautista hoitoa tarjoava yksikkö ei ole automaattisesti auki kaikkina vuorokauden aikoina.
- d) Lapsen mahdolliseen tuen tarpeeseen vastaaminen suunnitellaan yksilöllisesti, huomioitavia asioita ovat mm. mahdollisuus toimia lapsiryhmässä, ystävän löytäminen sekä tehostetun ja erityisen tuen saatavuus iltaisin ja viikonloppuisin.
- e) Lapsen esiopetuksen järjestelyt tehdään kunta- ja yksikkökohtaisesti lasten yksilölliset hoitoajat huomioiden. Esiopetuksen järjestäminen vuorohoitoyksikössä toteutuu eri tavalla kuin esim. koulun yhteydessä. Tiivis yhteistyö eri toimijoiden välillä on tärkeää.
- f) Paikallisesti on linjattava miten lapsen hoito järjestetään vuorohoidon tarpeen päättyessä tai keskeytyessä.
- g) Paikallisessa päätöksenteossa otetaan huomioon mitkä asiat ovat keskeisiä, kun puhutaan lapsen edusta vuorohoitopalvelua järjestettäessä.
- h) Paikallisen tarpeen mukaan on pohdittava, miten mahdollistetaan huoltajien epätyypillisen työajan ja lastenhoidon yhteensovittaminen pienten koululaisten kohdalla

2. HUOLTAJIEN JA TYÖNTEKIJÖIDEN VÄLINEN KASVATUSYHTEISTYÖ

Tämän alaluvun tarkoitus on tuoda esiin keskeisiä asioita, joita tulee ottaa huomioon lapsen hoitojärjestelyjä ja palvelutarvetta suunniteltaessa sekä vuorohoidon henkilökunnan ja lapsen huoltajien välisessä kasvatusyhteistyössä. Kasvatusyhteistyö korostuu lapsen hoidon aloituksen vaiheessa, jolloin on hyvä nimetä yksi työntekijä ottamaan lapsen ja perheen vastaan ja käydä huoltajien kanssa läpi hoidon aloitukseen liittyviä käytäntöjä. Keskustelu syvenee pikkuhiljaa arjen kohtaamisissa niistä asioista, jotka ovat lapsen hyvinvoinnin kannalta tärkeitä. Varhaisissa aamuissa ja myöhäisissä illoissa kohtaaminen voi mahdollistaa syvemmän kasvatusyhteistyön rakentumisen. Tämän luvun keskeisen sisällön voi tiivistää kysymyksen: Miten ja mistä asioista huoltajien kanssa keskustellaan ja sovitaan?

2.1 PALVELUSOPIMUS

Varhaiskasvatustalvisten tarve käydään läpi jokaisen perheen kanssa yksilöllisesti. Palvelusta sovittavat asiat kirjataan huoltajien kanssa laadittavaan palvelusopimukseen. Palvelusopimus tehdään hoitosuhteen alussa ja sitä päivitetään tarvittaessa.

Palvelusopimukseen kirjataan muun muassa:

- a) Palvelun tarve, esim. yli/alle 120 tuntia – 10-15 pv/kk, alle 5 t/pv, esiopetus, esiopetus + vuorohoito jne. kunnan käytäntöjen mukaisesti.
- b) Lapsen hoitoajat (säännöllinen/vaihtelevat ajat), vapaapäivien määrä
- c) Hoidossa olon aikana tarjottavat ateriat ja mitä ruokailussa on huomioitavaa (allergiat ja niistä toimitettavat dokumentit) Huomioitava, että lapsen hoidossa olon aikaan ei välttämättä kuulu lämmintä ruokaa.
- d) Päivälepoon ja nukkumiseen liittyvät asiat. Pohditaan vanhempien kanssa, miten huolehditaan lapsen oikeus riittävään lepoon ja keskeytyksettömään uneen.
- e) Perheiltä saadaan tieto lapsen huoltajuudesta. Samalla sovitaan keille henkilöille vuorohoitoyksiköstä viestitään lapsen asioista.
- f) Kirjataan kuka saa hakea lapsen. Tässä yhteydessä voidaan keskustella lapsen elämän yhteisöistä ja niiden osallistumisesta lapsen hoitoon arjessa ja loma-aikoina.
- g) Mahdolliset sairaudet ja lääkitykset
- h) Vakaumukselliset asiat
- i) Lapsen hoidon järjestelyt päivystysaikoina, jolloin osa kunnan varhaiskasvatusyksiköistä voi olla kiinni

2.2 HOITO- /ESIOPETUSPAIKASSA ALOITTAMINEN

Aloitusk keskustelussa käydään läpi lapsen hoidon / esiopetuksen aloitukseen liittyviä asioita. Perheelle voidaan tarjota mahdollisuus aloitusk keskusteluun perheen kotona. Perheiden yksilölliset ja vaihtuvat hoitoajan tarpeet keskustellaan heti aloitusvaiheessa esim. kausityöntekijöiden, yrittäjien ja maanviljelijöiden kohdalla, joiden työaikoja ja sen myötä hoidontarvetta on vaikeaa ennakoida. Huoltajien kanssa keskustellaan mahdollisimman tarkasti, millainen päivähoidon tarve perheellä on ja esimerkiksi kuinka usein tulee tilanteita, joissa hoitoyksikön normaali aukioloaika ei riitä.

- a) Työntekijöiden kesken on hyvä sopia tarkka prosessikuvaus eli ohjeistus siitä, kuka, missä ja milloin keskustelee huoltajien kanssa mistäkin asiasta. Tällä pyritään takaamaan kaikkien perheiden tasa-arvoinen kohtelu ja tarvittavan tiedon riittävä ja oikea-aikainen kulku huoltajien ja työntekijöiden välillä.
- b) Huoltajien kanssa keskustellaan lasten arjesta vuorohoidossa ja antaa tietoa vuorohoidon piirteistä ja kokemuksista yleisellä tasolla.
- c) Huoltajien kanssa on tärkeää käydä läpi lapsen vuorokausirytmiiä. Huoltajilla ja työntekijöillä tulee olla yhteisymmärrys lapsen saamasta ravinnosta, levosta, ulkoilusta ja muusta lapsen hyvinvoinnin kannalta olennaisesta päivittäisestä toiminnasta. Keskustellaan mm. lapsen yksilöllisestä levon tarpeesta ja mietitään, miten se turvataan vuorohoidon vaihtelevassa arjessa niin kotona kuin vuorohoitoyksikössä.
- d) Huoltajien kanssa käydään läpi toiminnan struktuureja: missä lapset otetaan vastaan eri vuorokauden aikoina, miten siirtymät tiloista tai yksiköstä toiseen tapahtuu.
- e) Huoltajien kanssa keskustellaan lapsen tavoista ja tottumuksista. Kysytään muiden tietojen ohessa mm. lapselle tärkeitä ja mieluisia asioita.
- f) Kysytään huoltajilta miltä lapsen vuorohoidon aloitus tuntuu ja tuetaan huoltajaa tarpeen mukaan.

- g) Huoltajien kanssa keskustellaan heidän toiveistaan ja mahdollisuudesta olla osallisena lapsensa varhaiskasvatuksessa.
- h) Keskustellaan hoidontarpeen tulevaisuudesta. Miten toimitaan, jos vuorohoidon tarve päättyy?

Aloituskeskustelun lisäksi huoltajia kannustetaan tutustumaan vuorohoitoyksikköön yhdessä lapsen kanssa ennen varsinaista hoitosuhteen alkua.

- i) On tärkeää pohtia yhdessä käytäntöjä, miten lapsen ensisijaista kiintymyssuhdetta, suhdetta omaan vanhempaan tuetaan (valokuva, tuttu unikaveri ym.)
- j) On tärkeää rakentaa jatkuvuutta hoitosuhteissa ja kasvatusyhteistyössä erityisesti hoitosuhteen alussa. Uusien lasten hoitoajat otetaan huomioon työvuorosuunnittelussa, jotta taataan lapselle tutut työntekijät hoidon aloitusvaiheeseen. Tämä on tärkeää erityisesti pienillä lapsilla, jotta toissijaiset kiintymyssuhteet työntekijöihin pääsevät muodostumaan.
- k) Huoltajien kanssa on hyvä keskustella lapsen hoidon aloituksen sujuvuudesta ja perheen toiveista, ajatuksista ja tunteista, joita hoidon aloitus on mahdollisesti herättänyt.

2.3 HOITOAJOISTA ILMOITTAMINEN

Lapsen haku- ja tuontiajat tulee ilmoittaa tarkasti ja mahdollisimman ajoissa, jotta työntekijäresurssit saadaan suunniteltua ja toteutettua mahdollisimman hyvin lasten edun näkökulmasta. Työntekijöiden työvuoroluettelot laaditaan ilmoitettujen hoitoaikojen mukaan ja työntekijällä on oikeus saada työajat tietoonsa KVTES:ssä säädettynä aikana etukäteen. Äkilliset muutokset huoltajien työajoissa ovat kokemusten mukaan merkittävä haaste varhaiskasvatuspalvelun järjestämiselle, ja ne työllistävät sekä johtajia että henkilökuntaa. Hoidon tarpeen äkilliset peruuntumiset voivat olla myös taloudellinen menoerä palvelun järjestäjälle.

- a) Perheiden tulee ilmoittaa huoltajien työajat ja lasten hoitoajat kirjallisena tai sähköisesti määräaikaan mennessä.
- b) Hoitoaikojen ilmoittamisessa on huomioitava myös esiopetusaika.
- c) Lapsen hoitoaikoja seurataan ja palvelusopimusta päivitetään tarpeen mukaan.
- d) Työntekijöiden ja vuorohoitoyksikön esimiehen vastuulla on tarkastella lasten hoitoaikojen ja –jaksojen pituuksia ja ottaa ne tarvittaessa puheeksi huoltajien kanssa, jos ne herättävät huolta lapsen jaksamiseen liittyen.

2.4 LAPSEN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA

Työntekijät käyvät huoltajien kanssa keskustelun liittyen lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan 1-2 kertaa vuodessa, tarvittaessa useammin. Jokaiselle lapselle laaditaan lapsikohtainen kirjallinen suunnitelma yksiköllisen varhaiskasvatuksen toteuttamiseksi. Päiväkodeissa sen laatimisesta vastaa lastentarhanopettajan kelpoisuuden omaava henkilö (Varhaiskasvatuslaki 2015, 7 a §). Keskustelun tukena työntekijällä voi olla

käytössään lista asioista, joista on varhaiskasvatusyksikön näkökulmasta tärkeää keskustella. Myös lapsen mielipide on selvitettävä ja otettava huomioon varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa (Varhaiskasvatustuki 2015 7 b §). Huoltajien ja vuorohoidon työntekijöiden tapaamisissa on suotavaa, että lapsen molemmat huoltajat ovat paikalla, jotta kaikki jakaisivat samaa tietoa lapsen arjesta. Tarvittaessa tapaamisia järjestetään kummankin huoltajan kanssa erikseen.

- a) Keskustellaan molempien huoltajien osallistumisesta lapsen hoitamiseen hänen etunsa mukaisesti, niin arkena kuin loma-aikoina ja juhlapyhien aikaan.
- b) Huoltajien kanssa keskustellaan varhaiskasvatuksen toteuttamisesta vuorohoidossa (kts. alaluku3) lapsen yksilölliset hoitoajat ja tarpeet huomioiden.
- c) Keskustellaan huoltajien kanssa lapsen rytmeistä ja arjen (epä)säännöllisyydestä ja ennustettavuudesta ja niiden vaikutuksesta lapsen hyvinvointiin.
- d) Sovitaan lapsen vertaissuhteiden tukemisesta vuorohoidon vaihtelevassa arjessa. Joskus voi olla tarpeen, että lapsi tulee varhaiskasvatukseen myös varsinaisten hoitoaikojen ulkopuolella, jotta hän pääsee osallistumaan riittävästi vertaisryhmän toimintaan ja pedagogiseen toimintaan.
- e) Jos lapsen hyvinvoinnista herää huoli, yhteinen keskustelu huoltajien ja tarpeen mukaan muiden tahojen kanssa järjestetään välittömästi – ei odoteta mahdollisesti tulossa olevaa vasukeskustelua.
- f) Tuodaan esiin jo varhaisessa vaiheessa lapsen ja perheen valmistautuminen koulun aloitukseen, jolloin epätyypillisen työajan ja lastenhoidon yhdistäminen voi mahdollisesti tuottaa perheille pulmaa.

2.5 TIEDONKULKU

Vuorohoidossa korostuu perheen ja työntekijöiden välinen tunteminen ja tiedonkulku, jonka keskiössä on lapsen yksilölliset tarpeet ja hoitoajat. Jokaisen perheen kanssa suunnitellaan sopiva ja riittävä tapa tiedotukselle ja vuoropuhelulle. Sovitaan myös työntekijöiden kesken, milloin ja kuka keskustelee huoltajien kanssa lapsen asioista.

- a) Perheille annetaan riittävän ajoissa tietoa lapselle ja perheelle järjestetyistä tapahtumista.
- b) Päivittäiset lasten tuonti- ja hakutilanteiden kohtaamiset ovat keskeinen tiedonkulun ja kasvatusyhteistyön paikka, mutta on tarkkaan harkittava, mitä asioita voidaan keskustella näissä tilanteissa ja mitkä vaativat erikseen sovittavan ajan ja paikan.
- c) Arjen kohtaamisten lisäksi sähköiset viestimet ovat merkittävässä roolissa tiedon siirrossa.
- d) Epäselvissä tilanteissa kysytään ja tarkistetaan asiat huoltajilta – vältetään omia tulkintoja.
- e) Tiedonkulku huoltajiin päin edellyttää myös työntekijöiden välistä tiedonkulkua lapsesta. Päivittäinen tiedonsiirto esim. aamuvuorolaiselta iltavuorolaiselle on tärkeää, jotta huoltaja saa riittävän tiedon lapsen päivästä lasta hakiessaan.

3. VARHAISKASVATUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tämän luvun tarkoitus on tuoda esiin niitä näkökulmia, jotka ovat oleellisia lapsen edun kannalta, ja todettu tärkeiksi ottaa esiin juuri vuorohoidon järjestelyissä, päätöksenteossa ja toimintakulttuurissa.

Varhaiskasvatuslain mukaan jokaisella lapsella on oikeus monipuoliseen ja laadukkaaseen varhaiskasvatukseen hoitoajoista riippumatta. Vuorohoidossa keskeistä on tarkastella, mitä lapsi tarvitsee minäkin vuorokauden aikana. Jotta lapsi pääsee osalliseksi monipuoliseen pedagogiseen toimintaan, tarvitaan suunnitelmallisuutta ja lasten hoitoaikojen huomioimista toiminnan suunnittelussa.

Vuorohoitoryhmissä lasten määrä voi vaihdella. Erityisesti iltaisin ja viikonloppuisin päiväryhmiin verraten on usein parempi mahdollisuus ottaa lapset huomioon yksilöllisesti sekä tarjota sellaisia kodinomaisia toimintoja, jotka ovat suurten lapsiryhmien kanssa haastavampia toteuttaa. Esimiehen tehtävänä on varmistaa toiminnan pedagoginen laatu ympäri vuorokauden. Pedagogiikan laadukas toteuttaminen vuorohoitoympäristössä edellyttää kaikkien kasvattajien sitoutumista yhdessä sovittuihin ammatillisiin toimintatapoihin.

3.1 ARJEN SUJUMINEN

Vuorohoidossa toteutettavassa pedagogiikassa on keskeistä selkeän struktuurin rakentaminen lapsen elämään ja toimintaympäristöön. Vuorohoidon henkilöstöllä on tässä keskeinen rooli. Vuorohoitoa järjestettäessä on huomioitava lapsen elämän mahdollinen epäsäännöllisyys. Rytmit ja rutiinit edistävät lapsen hyvinvointia. Vuorohoidossa on kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen levon tarpeeseen.

Ruokailu

Varhaiskasvatuksessa olevalle lapselle on järjestettävä lapsen ravitsemustarpeet täyttävä terveellinen ja tarpeellinen ravinto. Ruokailu on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu. (Varhaiskasvatuslaki 2B §)

- a) Huoltajien on oltava tietoisia, mitä aterioita lapselle kulloinkin tarjotaan. Työntekijöiden on yhdessä huoltajien kanssa huolehdittava, että lapsen riittävä ja säännöllinen ravinnonsaanti vuorokauden aikana turvataan.
- b) Juhlahetket, kulttuuriimme kuuluvat juhlaperinteet ja viikonlopun ero arjesta ovat asioita, jotka on tärkeää huomioida ruokailua suunniteltaessa.

Lepo

- a) Työntekijöiden on yhdessä huoltajien kanssa turvattava lapselle riittävä lepo vuorokauden aikana.
- b) On otettava huomioon, miten varhaiset aamut ja myöhäiset illat järjestetään lapsen yksilöllisten tarpeiden näkökulmasta. On pohdittava ja keskusteltava huoltajien

kanssa mm. mihin mennessä lapsi on illalla haettava, jotta riittävä lepo ja katkeamaton uni turvataan tai milloin on lapsen edun mukaista jäädä yöksi vuorohoitoyksikköön.

- c) Toimintaympäristön rakentamisessa on otettava huomioon lasten henkilökohtaisten uni- ja valverytmien mahdollistaminen. Levolle ja rauhoittumiselle sekä aktiiviselle toiminnalle tarvitaan erilliset tilat.
- d) On otettava huomioon, että lapsen vireystila muodostaa keskeisen pohjan lapsen oppimiselle. Lasten yksilölliset vireystilat tulee ottaa huomioon toiminnan suunnittelun lähtökohtana.
- e) Lapsen jäädessä yöksi hoitoon, iltatoimiin ja yöuneen luodaan kodinomaiset ja lapsen turvallisuudentunnetta edistävät rutiinit.

Ulkoilu ja liikunta

- a) Työntekijöiden on yhdessä huoltajien kanssa huolehdittava, että lapsi saa riittävästi ulkoilua ja monipuolista liikuntaa päivän aikana.
- b) Varhaiskasvatusikäisten liikuntasuositus on 3 tuntia päivässä aktiivista liikuntaa joka toteutuu sekä varhaiskasvatuksessa että kotona. Liikunta toteutuu sekä ohjatusti että lasten omaehtoisen leikin ja toiminnan ohessa.
- c) On otettava huomioon ulkoiluhetkien pedagoginen hyödyntäminen (mm. ohjatut leikit ja pelit, retket ja muu lähiympäristön hyödyntäminen).

Hygienia

- a) Huoltajien kanssa on sovittava käytännöistä lapsen vessassa käynneistä erityisesti kuivaksi opettelu vaiheessa.
- b) On sovittava myös lasten peseytymisestä, kuten iltasuihkuista ja mahdollisista saunavuoroista viikonloppuisin. Voidaan hyödyntää myös muita kuin päiväkodin omia tiloja.
- c) Keskustellaan vaippojen tarpeesta ja potalla käymisestä, huomioitava erityisesti, jos lapsi käyttää vaippaa esim. pelkästään öisin.

Siirtymät

Siirtymillä tarkoitetaan tässä arjen siirtymisiä esim. päiväryhmästä iltaryhmään tai toiseen yksikköön sekä siirtymistä yksiköstä toiseen.

- a) Ryhmäjärjestelyjen ja siirtymien huolellinen suunnittelu ja lapsen valmistaminen siirtymiin (ennakointi) on tärkeää.
- b) Lapselle voidaan selvittää päivän kulku esim. kuvien avulla. Tärkeää kertoa (esim. kuvin) myös ketä työntekijöitä ja lapsia on paikalla.
- c) On otettava huomioon päiväjärjestyksen joustavuus lasten vireystilan ja ryhmän tarpeiden mukaan.

3.2 FYYSISSET OPPIMISYMPÄRISTÖT

Varhaiskasvatuksen ryhmät tulee muodostaa ja tilojen suunnittelu ja käyttö järjestää siten, että varhaiskasvatukselle säädetyt tavoitteet voidaan saavuttaa. Päiväkodin yhdessä ryhmässä saa olla yhtä aikaa läsnä enintään kolmea hoito- ja kasvatustehtävissä olevaa henkilöä vastaava määrä lapsia. (Varhaiskasvatustalaki 2015, 5 A §.) Varhaiskasvatusympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia ja niissä on huomioitava esteettömyys. (Varhaiskasvatustalaki 2015, 6 §.) Tilojen suunnittelussa tulee ottaa huomioon vuorohoidon erityispiirteet, kuten se, että paikalla voi olla vain yksi työntekijä eri-ikäisten lasten kanssa. Hiljaisina aikoina on mahdollista hyödyntää erilaisia tiloja ja välineistöä, joihin ei aina ns. ruuhka-aikoina ole mahdollisuuksia.

- a) Tilojen suunnittelussa on otettava huomioon kodinomaisuus, esteettisyys, esteettömyys ja akustiikka sekä muut ääniympäristötekijät, jotka vaikuttavat viihtymiseen ja keskittymiseen.
- b) Tiloissa on huomioitava muunneltavuus ja tilojen toimivuus eri-ikäisille lapsille mm. turvallisuuden ja kehitystasolle sopivan välineistön näkökulmasta.
- c) Lapsen osallisuuden kannalta on tärkeää, että lapsella on pääsy olemassa oleviin välineisiin ja että hän tietää mitä tarvikkeita ja välineitä on missäkin tilassa mahdollista käyttää. Leikinvalintataulut ja leikkialuekuvat auttavat lasta havainnoimaan ympäristöään ja toimimaan siinä. Lelujen ja tarvikkeiden saatavuus ei saa olla riippuvaista siitä, osaako lapsi jotakin pyytää. Tämä tulee erityisesti ottaa huomioon, jos lapsen vuorohoitoarkeen kuuluu paljon siirtymiä tiloista toiseen.
- d) Tiloissa liikkuminen on tehtävä lapselle selkeästi hahmotettavaksi ja tutuksi: mistä ovesta kuljetaan, mitä tapahtuu missäkin tilassa, mitkä ovat lapsen ”omia” paikkoja ja tiloja.
- e) Lapsella on oltava oma paikka (lokeri, kaappi), jossa on lapsen omat tärkeät tavarat ja esim. valokuvat.

3.3 PEDAGOGIIKAN SUUNNITTELU JA TOTEUTTAMINEN

Toiminnan suunnittelussa on otettava huomioon, että lapsi pääsee osalliseksi monipuolisesta ja laadukkaasta pedagogisesta toiminnasta hänen yksilölliset hoitoaikansa huomioiden.

- a) Aikuisella on pedagoginen vastuu kaikissa arjen toiminnoissa.
- b) On hyväksyttävä, että kaikki lapset eivät voi osallistua kaikkeen toimintaan.
- c) Dokumentointi on hyvä tapa seurata lapsen osallistumista monipuolisesti eri toimintoihin.
- d) On tärkeää tunnistaa ns. hiljaisten aikojen (aikaiset aamut, illat ja viikonloput) pedagogiset mahdollisuudet. Tällöin on mahdollista hyödyntää mm. sisä- ja ulkotiloja sekä erilaisia välineitä joustavasti.
Toiminnan suunnittelussa on tärkeää ottaa huomioon viikonloput ja juhlat
- e) Pedagogisen, sisällöllisen toiminnan ratkaisuja voivat olla mm. lasten omat, henkilökohtaiset tarvikelaatikot, joissa lapset voivat säilyttää itselle tärkeitä asioita ja keskeneräisiä töitä.

3.4 JATKUVUUDEN RAKENTAMINEN

Vuorohoidossa on erityisen tärkeää jatkuvuuden ja ennustettavuuden rakentaminen, sillä se tuo turvallisuuden tunnetta mahdollisesti epäsäännöllisiin rytmeihin. Lapsen päivän havainnointi ja dokumentointi on tärkeää myös tiedon siirtymisen näkökulmasta.

- a) Lapsella tulee olla mahdollisuus tietää etukäteen, mihin hän on menossa mennessään hoitopaikkaan: mikä tilanne päiväkodissa on juuri silloin (esim. lounas alkamassa, toiset juuri heräävät päiväunilta, suoraan päivälliselle jne.), ketä aikuisia on todennäköisesti paikalla ja ketä muita lapsia on paikalla (jos suinkin tiedetään) Apuna ovat mm. henkilökunnan ja lasten valokuvat eteisessä.
- b) Lapsi voi tarvita tukea viikonpäivien ja vuorokausirytmien ymmärtämiseen, apuvälineitä ovat mm. kuvat eri toiminnoista ja vuorokausikello.
- c) Työntekijöillä tulee olla yhteisesti sovitut toiminta- ja asioihin suhtautumistavat, jotta lapsen ei tarvitse kohdata liian paljon erilaisia tapoja toimia.
- d) Jatkuvuutta ja kuuluvuuden tunnetta on tärkeää rakentaa pedagogisin keinoin esimerkiksi pitkäaikaisten yhteisten projektien muodossa, joihin lapsi pääsee osalliseksi riippumatta siitä, onko hän paikalla juuri tiettyyn aikaan.
- e) Lapsen kuulumisten ja lapseen liittyvien ajantasaisten tietojen siirtymiseen on kiinnitettävä huomiota. Tämä toteutuu esimerkiksi säännöllisissä kokoontumisissa henkilökunnan kesken.
- f) Tärkeät tiedot lapsen päivästä tulee siirtyä henkilöstön sisällä. Esimerkiksi kirjattu tieto lapsen päivän sujumisesta helpottaa tiedonsiirtoa huoltajille.

3.5 LAPSEN KUULEMINEN, OSALLISUUS JA YHTEENKUULUVUUDEN TUNNE

Vertaisryhmä

Vuorohoidon pedagogisessa suunnittelussa tulee ottaa huomioon lapsen ryhmään kuulumisen tunne sekä mahdollisuudet päästä vaikuttamaan yhteiseen toimintaan silloinkin, kun lapsi on paikalla hyvin epäsäännöllisesti ja lyhyitä jaksoja kerrallaan. Lapsi saattaa tarvita kasvattajan tukea päästäkseen mukaan meneillään olevaan toimintaan.

- a) Vasukeskusteluissa ja muissa tilanteissa keskustellaan huoltajien kanssa, miten järjestetään lapselle mahdollisuus (pysyviin) vertaissuhteisiin. Esimerkiksi voidaan pohtia voisiko lapsen hoitoaika räätälöidä niin, että lapsi tulisikin joinakin aamuina jo aamupäivällä paikalle, jotta hän pääsisi mukaan ryhmään ja saisi ystäviä, jos lapsen hoitoajat muuten painottuvat ilta-aikaan.
- b) Sisarussteiden merkitys lapselle on hyvä huomioida ryhmäjärjestelyissä. Jos lapsia on vähän paikalla, yhdistetään eri-ikäiset lapset usein samaan ryhmään. Sisaruksille on kuitenkin turvattu mahdollisuus leikkiä myös omanikäisten lasten seurassa.

- c) Ryhmässä on hyvä olla käytäntöjä, jotka tukevat sitä, että poissa olevatkin lapset muistetaan ryhmässä ja että jokainen tulee kuulluksi ja voi osaltaan vaikuttaa pidemmän aikavälin toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen.

Kasvattajan ja lapsen välinen vuorovaikutus

Vuorohoidossa psyykkisesti turvallinen hoitoympäristö on erityisen tärkeää, koska toimitaan usein myös tavallisen arkirytmien ulkopuolella, kuten aikaisin aamulla, iltaisin ja öisin. Tällöin työntekijöiltä tarvitaan erityistä tilannetajua ja sensitiivisyyttä havainnoida lapsen tarpeita.

- a) Kasvattajilta vaaditaan vahvaa ammatillista osaamista, jotta ammatillinen ote ja läsnäolo säilyvät myös yhden tai muutaman lapsen kanssa kodinomaisissa hoitovuoroissa.
- b) Työntekijän sensitiivisyys havainnoida lasten vireystiloja ja suhteuttaa toiminta lasten vireystilaan ja jaksamiseen on erityisen tärkeää, esimerkiksi tilanteissa, joissa lapsella on ollut jo pitkä hoitojakso takana.
- c) Jatkuvuuden ja ennustettavuuden rakentaminen hoitosuhteissa on tärkeää. Lapsen tulee saada tietää mm. kuka häntä on vastassa, kuka laittaa hänet nukkumaan ja kuka on yövuorossa. Tämän voi toteuttaa henkilökunnan kuvilla vuorokausikkelossa.
- d) Aamu- ja/tai iltatyöntekijät voidaan vähentää 1-4 henkilöön, mikä helpottaa ennustettavuutta hoitosuhteissa ja lähentää lapsen ja kasvattajan välistä suhdetta.

3.6 LAPSELLE TARJOTTAVA YKSILÖLLINEN TUKI

Lapsen mahdollinen tuen tarve kartoitetaan ennen hoidon alkua ja tilanne päivitetään hoidon aikana tarpeen mukaan. Hoidon aloitusvaiheessa keskustellaan huoltajien kanssa, mitä erityisen tuen järjestäminen voi käytännössä olla vuorohoitoyksikössä. Koko vuorohoidon henkilöstön tulee olla tietoinen yksilöllisen tuen tarpeesta ja sovitusta toimintatavoista ja henkilöstön on osattava toimia niiden mukaan. Erityislastentarhanopettajan tuen on ulotuttava myös ns. äärivuoroihin tarvittaessa. Ulkopuolisten terapeuttien ja muiden yhteistyökumppaneiden mukanaolo suunnitellaan lapsikohtaisesti.

- a) On tärkeää pohtia, miten taataan lasten tasa-arvoinen osallistuminen pedagogiseen toimintaan ja mahdollisuus toimia vertaisryhmässä.
- b) Jos lapsi on menossa lyhytaikaisesti toiseen päiväkotiin esim. ilta-, viikonloppu- tai yöhoito, päivystysajat) yksiköiden henkilöstö vaihtaa tietoa ja keskustelee (lomakkeilla ym. annetun tiedon lisäksi) tärkeistä lapsen asioista, jotka on huomioitava uudessa yksikössä.
- c) Henkilöstöä on resursoitava riittävästi silloin, kun pieni lapsi tai tukea tarvitseva lapsi aloittaa hoidon.
- d) Lapsen arkea on tuettava selkeyttä rakentamalla. Mitä pienempi ja herkempi lapsi ja mitä pirstaleisempi elämä myös hoidon ulkopuolella, sen tärkeämpää struktuurin selkeys lapselle on. Selkeyttä rakennetaan mm. kuvien avulla, joiden avulla tarkastellaan päivän ja viikon kulkua.
- e) Erilaisten lapsiin liittyvien arvioiden tekemiseen täytyy vuorohoitoympäristössä kiinnittää erityistä huomiota (mm. kuka tekee, onko nähnyt tarpeeksi lasta).

3.7 ESIOPETUS

Esiopetuksen järjestämisessä vuorohoidossa on lapsen etu keskeistä. Esiopetuksen toteuttamisen haasteena on taata eheä esiopetuksen kokonaisuus, joka ei muodostu lapselle liian kuormittavaksi yhdistettynä vuorohoitoon.

- a) Esiopetuksen toteuttamisessa voi olla yksiköllisiä ratkaisuja, mikäli lapsi tarvitsee esiopetuksen lisäksi myös vuorohoitoa.
- b) Tiivis yhteistyö toimijoiden välillä on tärkeää, jos esiopetus järjestetään vuorohoitoyksikön ulkopuolella, kuten koulun yhteydessä.
- c) Esiopetusta järjestetään ensisijaisesti ryhmämuotoisesti, mutta myös pienryhmissä ja yksilöllisesti lasten hoitoajat huomioiden.
- d) Hyvä pedagoginen varhaiskasvatusympäristö tarjoaa lapselle mahdollisuuden orientoitua esiopetuksen oppimissuunnitelman mukaisesti, toimia ja oppia luovasti omilla luontaisilla toimintatavoillaan, omassa kulloisessakin viireystilassaan, toisten lasten kanssa yhdessä tai yksin.
- e) Esiopetuksen järjestäminen vuorohoidossa edellyttää riittävää resursointia, jotta kaikki lapset pääsevät osalliseksi esiopetuksesta hoitoaikojensa puitteissa.

4. TYÖNTEKIJÄNÄ VUOROHOIDOSSA

Tämän luvun tarkoituksena on tuoda esiin minkälaista vuorohoito työpaikkana tuo työntekijälle. OHOI-hankkeen tapaamisissa on pohdittu sitä, miten tuoda esiin vuorohoidon houkuttelevuutta työntekijälle? Vuorohoidon erityispiirteitä on hyvä tuoda esiin jo työntekijöiden rekrytointivaiheessa. Työnantaja voi mm. edellyttää kaikkia työntekijöitä tekemään työtä eri työvuoroissa ja myös viikonloppuisin, jos se on palvelun tarjoamisen kannalta tarpeellista

4.1 VUOROHOIDOSSA TYÖSKENTELYN ERITYISPIIRTEITÄ

- a) Koska tilanteet voivat muuttua nopeastikin mm. lasten hoitoaikamuutoksista tai työntekijöiden äkillisistä poissaoloista johtuen, edellyttää työskentely yksikön toimintakulttuurin ja arjen kokonaisuuden hahmottamista ja kykyä ottaa vastuuta ja tehdä itsenäisiä ratkaisuja.
- b) Vuorohoidossa työskentely vaatii myös joustavuutta työvuorojärjestelyissä sekä varhaiskasvatuksen suunnittelussa ja toteuttamisessa.
- c) Työntekijältä vaaditaan kykyä ja sitoutumista sekä tiimityöskentelyyn että yksintyöskentelyyn pienen lapsiryhmän tai jopa yksittäisen lapsen kanssa.
- d) Tärkeää on pedagogisten mahdollisuuksien näkeminen eri vuorokauden aikoina.
- e) Työntekijältä odotetaan myös positiivista asennetta vuorohoidossa työskentelyyn ja vuorohoitoon lapsen varhaiskasvatuksen muotona sekä sitoutumista toimimaan lapsen edun mukaisesti.
- f) Vuorohoidossa on erityisen tärkeää ottaa huomioon toimivien menetelmien käyttäminen tiedottamisessa ja tiedonkulun seuraamisessa.

4.1 TYÖAIKOJEN SUUNNITTELU JA TOTEUTTAMINEN

Päiväkodissa tulee hoito- ja kasvatustehtävissä olla vähintään yksi henkilö, jolla on ammatillinen kelpoisuus, enintään kahdeksaa kokopäivähoidossa olevaa kolme vuotta täyttänyttä lasta kohden tai enintään neljää alle kolmivuotiaasta lasta kohden. Kunta voi poiketa suhdeluvusta, jos lasten keskimääräiset hoitopäivät ovat jatkuvasti huomattavasti vähäisemmät kuin toimintapäivät. Poikkeaminen voi tapahtua siten, ettei lapsia ole muutoin kuin lyhytaikaisesti yhtäaikaisesti hoidossa enempää kuin kokonaissuhdeluku edellyttää. Lisäksi suhdeluvusta voidaan poiketa tilapäisesti ja lyhytaikaisesti. (Asetus lasten päivähoidosta, 6 §.)

- a) Päivähoitoasetuksen määrittämät ryhmäkoot ja suhdeluvut koskevat myös varhaiskasvatuspalvelun tarjoamista laajennettuina aukioloaikoina, öisin ja viikonloppuisin.
- b) Yhden tai muutaman työntekijän ”kiinnittäminen” äärivuoroihin (aikaiset aamut, myöhäiset illat) on hyväksi todettu käytäntö. Se lisää ennustettavuutta ja pedagogista jatkumoa. Lisäksi se selkeyttää kaikkien työnkuvaa, kun tietyt työntekijät ovat vastuussa toiminnasta tiettyinä aikoina.
- c) Pedagogisesti laadukasta varhaiskasvatusta ja lapsen tarvitsemaa tukea tulee tarjota kaikkina vuorokauden aikoina. Tämän vuoksi lastentarhanopettajan, erityislastentarhanopettajan sekä ulkopuolisten yhteistyötahojen työpanosta ilta- ja viikonloppuhoidossa toteutetaan paikallisen tarpeen mukaan.
- d) Pitkä tasoittumisjakso työvuoroissa voi helpottaa vuorotyötä tekevien vuorohoidon työntekijöiden työvuorojärjestelyjä, jotta ei tule tuntimäärältään vajaita työvuorojaksoja esim. äkillisesti peruuntuneiden työvuorojen vuoksi. Peruuntuneiden työtuntien korvaaminen on kuntakohtaista. Työnantaja voi osoittaa muuta soveltuvaa työtä peruuntuneen työvuoron tilalle. Yksikössä voidaan neuvotella työvuorojärjestelyistä.
- e) Henkilöstön työajat on sopeutettava lapsiryhmän tarpeisiin. Vuorohoidon luonteen vuoksi myös kasvattajien toimenkuva voi poiketa päivisin työskentelevien toimenkuvasta muun muassa siksi että iltaisin yksiköissä ei yleensä ole paikalla keittiö- ja siivoushenkilökuntaa.
- f) Turvallisuuden varmistaminen on tärkeää erityisesti silloin, kun työntekijät työskentelevät yksin. Yksin työskenteleville on tärkeää tieto esimiehen tai kollegan tavoitettavuudesta (esim. puhelimitse) myös virka-ajan ulkopuolella.

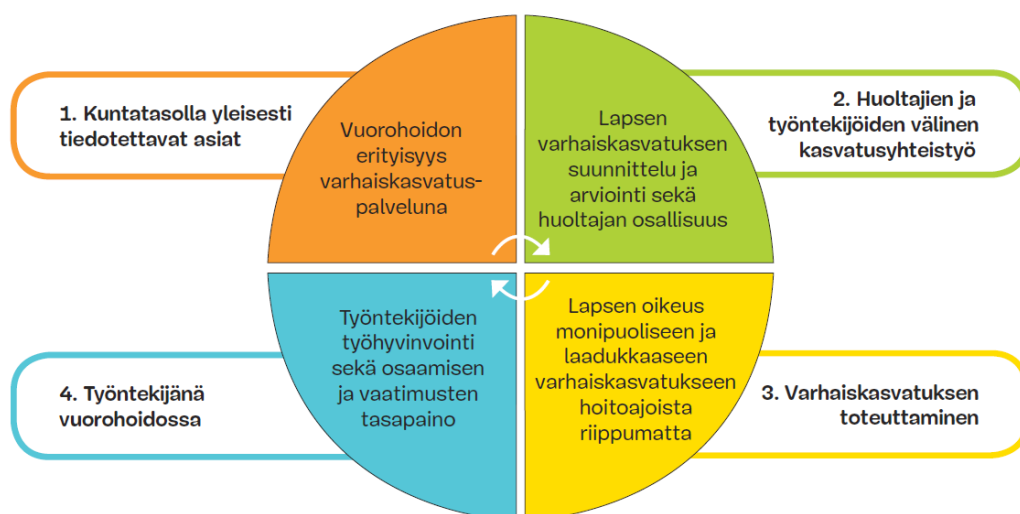
4.3 TYÖHYVINVOINTI

Vuorohoidossa on kiinnitettävä erityistä huomiota työntekijöiden työhyvinvointiin ja jaksamiseen. Työhyvinvoinnin kannalta on tärkeää, että työtehtävät ovat sopivan haasteellisia suhteessa työntekijän osaamiseen. Vuorohoidossa työskentely edellyttää tiimityöskentelyn lisäksi jonkin verran yksin työskentelyä, mikä sopii toisille työntekijöille paremmin kuin toisille. Vuorohoidon työntekijöiden hyvinvoinnin vahvuuksia ovat OHOI-hankkeessa koottujen tietojen mukaan erityisesti tuki tiimin jäseniltä ja jokaisen osaamisen hyödyntäminen kuten myös oppiminen toisilta työntekijöiltä.

- a) Vuorohoidon työntekijät tarvitsevat perehdytystä, koulutusta, työnohjausta ja tukea tavanomaisesta varhaiskasvatuksesta poikkeavan työnkuvan vuoksi.

- b) Ennakoivalla ja yksilölliset tarpeet huomioivalla työvuorosuunnittelulla tuetaan työntekijöiden työhyvinvointia. Työntekijöiden eri elämäntilanteet (esim. omien pienten lasten tai koululaisten hoito, yksinhuoltajuus, omien vanhempien tai ikääntyvän puolison hoito) on pyrittävä huomioimaan työaikasuunnittelussa.
- c) Vuorohoidon työntekijöille tulee järjestää riittävästi aikaa suunnitella ja arvioida toimintaa myös yhdessä.
- d) Esimiehen tehtävänä on tukea työhyvinvointia mm. varmistamalla että haasteet ovat sopivia työntekijöiden osaamiseen nähden.
- e) Lähiesimiehen hyvinvoinnin tukena on osaava ja kokonaisuudet hahmottava varajohtaja ja henkilökunta, joiden kanssa on sovittu, miten päätöksenteko toteutetaan kun johtaja ei ole tavoitettavissa. Kyseessä on jaetun johtajuuden malli ja periaate, jossa vastuuta jaetaan eri henkilöille.
- f) Lähiesimiehen työhyvinvointia edesauttaa ylemmän johdon tuki ja arvostus sekä vertaistuki kollegoilta.

Vuorohoidon toteuttamisen raameja esitellään alla olevassa kuviossa (Kuvio 2.). Raamit muodostuvat neljän vuorohoidon toteuttamiseen liittyvän teeman pohjalta, jotka kaikki ovat suhteessa toisiinsa ja ne kaikki tulee huomioida vuorohoidon toteuttamisessa.

Kuvio 2. Vuorohoidon raamien neljä kokonaisuutta.

Lähteitä

Asetus lasten päivähoidosta. L. 16.3.1973/239. Viitattu 20.10.2016.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730239>.

Varhaiskasvatuslaki. L 36/1973. (Viimeksi vuonna 2015 uudistettu; entiseltä nimeltään Päivähoitolaki). Viitattu 10.10.2016.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/haku/?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=varhaiskasvatuslaki&h=Hae+%E2%80%BA>

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Määräys 39/011/2016. Helsinki:

Opetushallitus. Viitattu 15.11.2016.

http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf.